

איכה רבה (וילנא) פרשה א (1A)

שלש שנים ומחצה הקיף אספסיאנוס את ירושלם והיו עמו ארבעה דוכסין. גפק רבן יוחנן בן זכאי לטייל בחיילותיו של אספסיאנוס, אמר לון אן הוא מלכא, אזלון ואמרו לאספסיאנוס, חד יהודי בעי למישאל בשלמך, אמר ליה שאילא דמלך שאילת בי, ואנא לית אנא מליך, וכדו שמע מלכא וקטיל להווא גברא, אמר ליה אם לית את מלך סוף את מליך, דלית הדין ביתא חריב אלא על ידי מלך, שנא' (ישעיה י') והלבנון באדיר יפול. לבתר תלתא יומין אזל אספסיאנוס מסחי בהדא גפנא, אתת בשורה ובשרהו מית נירון ואמליכונה בני רומי. התחילו מושלין לפניו משלות, מגדל שקינן בו נחש כיצד עושין, אמר להם מביאיין חובר וחוברין את הנחש ומניחין את המגדל, אמר פנגר הורגין את הנחש ושורפין את המגדל, אמר לו רבן יוחנן בן זכאי לפנגר כל מגיריין דעבדין בישא למגיריהון עבדין עד דלית את מליף סניגוריא את מליף עלן קטיגוריא, אמר ליה לסיבותכון אנא בעי, דכל זמן דהדין ביתא קיים מלכותא מתגרין בכון, אין איחרוב הדין ביתא לית מלכותא מתגרין בכון, אמר לו רבן יוחנן הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות. מו דכבשה פליג ארבע טכסייא לארבעה דוכסייא, וסליק פילי מערבאה לפנגר, וגזרו מו שמיא דלא יחרב לעולם למה ששכינה במערב, אינון אחרובו דידהון, הוא לא אחרוב דידה, שלח ואתייה, אמר לו למה לא אחרבת דידר, אמר ליה חייך לשבחה דמלכותא עבדית, דאילו חרבתייה לא הות ידעת ברייה מה חרבת, וכדו יחזין בראתא, אמרין חזו חייליה דאספסיאנוס מה אחרב, אמר לו דייך דטבאות אמרת, אלא מן בגין דעברת על קלוונין דידי, יסק ההוא גברא לרשייה דאיגרה ויטרופ גרמיה, אי חיי חיי ואי מות ימות, סליק וטרף גרמיה, ומית ופגעה בו קללה של רבן יוחנן בן זכאי.

שמות רבה (וילנא) פרשת שמות פרשה ב סימן ב (1B)

א"ר אחא לעולם אין השכינה חיה מכותל מערבי שנאמר (שיר השירים ב) הנה זה עומד אחר כתלנו, וכתוב (תהלים יא) עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם, א"ר יבאי אע"פ ששכינתו בשמים עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם

ו) דע"ך שנתפס חס רחמנא ככותל המערבי יש לך דין כיכבים שמתקבלים שם לכתלל - כנכ כמנילס (כ"ו) מנאר דחובב של עיר חן כה משום קדוש ואפי"פ שמתפלגין כה כספיות וכתפלות מפני שכוף צאקראי כגמול. ופירשיי טאונו תורה. וכן קוייל צפריט (ס"י קריד ס"א) שכוף טראן. ואיכ ככותל המערבי שמתפלגין שם כקביעות וכו' תדיר יש לו קדושה.

ע"פ דהר"ח
נחן ס"א
2

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כה עמוד ב (3A)

משנה. בני העיר שמכרו רחובה של עיר - לוקחין בדמיו בית הכנסת. בית הכנסת - לא יקחו את הרחוב. גמרא. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: זו דברי רבי יוסי סתומתאה, אבל חכמים אומרים: הרחוב אין בו משום קדושה. ורבי מנחם בר יוסי טעמיה? - הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות. - ורבנן: הוא אקראי בעלמא.

רש"י מסכת מגילה דף כו עמוד א (3B)

הואיל והעם מתפללים בו בתעניות ובמעמדות - כדתנן במסכת תעניות (טו, א): עברו אלו ולא נענו - מוציאין את התיבה לרחובה של עיר - תוספתא, ובמעמדות תנן: מתכנסין בעריהן וקורין במעשה בראשית, ותניא בגמרא: אנשי מעמד נכנסין לבית הכנסת ויושבין ארבע תעניות בשבת, אפשר בית הכנסת היה להם קבוע ברחובה של עיר ומתכנסין שם המעמד כולו. כדרך ששינו בבכורים (פרק ג משנה ב): כל העיירות שבמעמד מתכנסין לעיירות של מעמד, ולגין ברחובה של עיר ולא היו נכנסין לבתים ולגין שם, והיה הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל ה' אלהינו. הא למדת: כינוס עיירות ברחוב היתה. ואקראי הווי, שמעמד הזה אינו חוזר חלילה עד חצי שנה, ובתלמידי רבינו יצחק הלוי מצאתי ובמעמדות לא גרסינן, ומפרש שלא היתה תפלתן ברחוב. אקראי בעלמא - אינו תדיר

רש"י מסכת תענית דף טו עמוד א (4A)

ברחובה של עיר - בגלוי, וכי הך דאמרינן במסכת מגילה (כה, ב): בני העיר שמכרו רחובה של עיר, והתם מפרש בהדיא, אמר רבי זירא: הואיל והעם מתפללים בו בתעניות ובמעמדות

בית הבחירה למאירי מסכת תענית דף טו עמוד א (4B)

ג' ראשונות ושניות אין בהם הנהגה מחדשת אלא שנכנסים לבית הכנסת ומתפללים כדרך שמתפללים בשאר תעניות שבכל השנה אבל באלו מוציאים את התיבה שספר תורה בתוכו לרחבה של עיר וגראה לי דוקא בעיר שרובה ישראל

ר' עובדיה מברטנורא מסכת ביכורים פרק ג משנה ב (5A)

כל העיירות שבמעמד - כ"ד מעמדות היו בישראל כנגד ארבעה ועשרים משמרות כהונה, ואנשי המעמד ישראלים היו שלוחים מכל ישראל לעמוד על הקרבן עם הכהנים והלויים שבאותו משמר כל אחד בשבת הקבוע לו, והן נקראים אנשי מעמד

חידושי הרשב"א מסכת מגילה דף כו עמוד א (5B)

ה"ג וכן היא במקצת ספרים א"ר זירא הואיל והעם מתפללין בה בתעניות, ולא גרסי' ובמעמדות דהא במעמדות לא היו מתפללין ברחוב אלא בבית הכנסת היו נכנסין כדאייתא בהדיא במס' תענית, ועוד דאי במעמדות לאו היינו אקראי בעלמא אלא בכל יום ומאי טעמייהו דרבנן, ולספרים דגרסי ליה, אגב גררא נקטיה וכדאמרינן בעלמא גרושה וחלוצה לכתן הדינן

רא"ש מסכת ביכורים פרק ג משנה ב (5C)

ברחובה של עיר - מפרש בירושלמי מפני אהל הטומאה, והיינו דתנן בפ' בתרא דמגילה בני העיר שמכרו רחובה של עיר. ומפרש בירושלמי בגמרא דיש בו משום קדושה שמתפללין בו בתעניות ומעמדות ומוחקין מן הספרים מעמדות דהיכן מצינו מעמדות ברחובה של עיר, ושפיר גרסינן ליה ומיירי בשעת הבאת ביכורים כי הכא

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יא הלכה כא (5D)

רחובה של עיר אע"פ שהעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות מפני שהקיבוץ רב ואין בתי כנסיות מכילין אותו אין בו קדושה מפני שהוא עראי ולא נקבע לתפלה, וכן בתים וחצרות שהעם מתקבצין בהם לתפלה אין בהם קדושה מפני שלא קבעו אותם לתפלה בלבד אלא עראי מתפללים בהן כאדם שמתפלל בתוך ביתו

טור אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנד (6A)

רחבה של עיר אע"פ שמתפללין בה בתעניות אין בה משום קדושה מפני שהוא עראי ולא נקבע לתפלה וכן בתים וחצרות שמתקבצין בהן להתפלל באקראי אין בהם שום קדושה

שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנד סעיף א (6B)

רחבה של עיר, אף על פי שמתפללין בה בתעניות, אין בה משום קדושה מפני שהוא עראי; וכן א בתים וחצרות שמתקבצים בהם להתפלל באקראי (פי' דרך מקרה והזדמן לא דרך קביעות), אין בהם שום קדושה

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לד עמוד ב (7A)

אמר רב כהנא: חציף עלי מאן דמצלי בבקתא

רש"י מסכת ברכות דף לד עמוד ב (78)

דמצלי בבקתא - בבקעה, שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך, ולבו נשבר.

שיטה מקובצת מסכת ברכות דף לד עמוד ב (76)

בפקתא. פירוש ברחוב במקום שבני אדם מצויין שם תמיד

תוספות מסכת ברכות דף לד עמוד ב (8)

חציף עלי מאן דמצלי בבקתא - וא"ת הכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה (בראשית כד) י"ל דהתם מיירי בהר המוריה כדאמרי' בפסחים פרק האשה (ד' פח.) לא כיצחק שקראו שדה וכו' א"נ בקתא דהכא מיירי בבקעה במקום שרגילין שם בני אדם לעבור והולכי דרכים

משנה מסכת מידות פרק ב משנה ה (9A)

וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקורות וכו' הם עתידים להיות שבאמר (יחזקאל מ"ו) ויוציאני אל החצר החיצונה ויעבירני אל ארבעת מקצועי החצר והנה חצר במקצוע החצר חצר במקצוע החצר בארבעת מקצועות החצר חצרות קטורות ואין קטורות אלא שאינן מקורות

רמב"ם על משנה מסכת אבות פרק ה משנה ה (98)

כבר ידעת שהמזבח באמצע העזרה, והוא גלוי לשמים, ועם זה לא היה הגשם מכבה אש. ולא פיזרה הרוח עמוד העשן העולה מן הקרבנות, אלא בעת ההקרבה היה האויר נח

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנד סעיף א (10)

באקראי - ועזרות שלמו לא עדיפי מבתיים וחצירות שאינן מתפללין בהם אלא כשהם מדחקים ומ"מ אפשר לומר הואיל ומתפללין שם תדיר כ"ז שהם מדחקים אע"פ שהוא אקראי לגבי זה המתפלל המקום נעשה קבוע לעצמים ומהר"ט ח"ב סימן ד"ן ובעיירות גדולות שהדרך להתפלל שם בעזרה בקביעות פשוט דכל קדושת ביהכ"נ עליו אבל גן ופרדס ואיצטבא שסביבה אע"פ שפתוח לביהכ"נ אין בה קדושה ואם היה פתוח נגד ההיכל יש להחמיר שלא [לנהוג שם קלות ראש ואע"פ שהמקום חול הואיל והוא מכוון כנגד הקודש איכא זילותא

והנהגות נאן סימן ל' (11)

רש"י מגויס שם (כ"א) דהמטמא כי רק אחת נחתי שנה, וזה כותב דברי הרשב"א והר"ן שכתפלו כל יום, ונראה דרש"י ס"ל דכ"ז משמחת נחלקו עליון שכל שבת היא כהמשמר כתיב אחרת, וצ"ל לא חזר המשמר לאחור בעיר אלא אחר חזי שנה כ"ז שבתות בן חזי שנה, ולשאר הדעות נחלקו כ"ל המשמרות כן, שכל עיר ועיר היו מלווים מאנשי המשמר בכל שבת, נמלא שכתפלו ברחוב כל יום, ושיי כהכותב כ"ז מליכה שם שראה שמתפשט בדת רש"י דמשמרות היינו בשעה ציבורים, וצ"ל מניה שביה פטם אחת בשנה, שייש, ונראה אף שכן כתב הר"ם ציבורים (פ"ג ט"ז) דמשמרות דכ"ז ציבורים איירי, אבל דעת רש"י לא כן נראה, ומכ שכתב רש"י מצבורים היינו רק לראיה דגם ציבורים נמי צריכין כתיב

3) אולם עדיין יש לטעון לפמשי"כ הרמב"ם (פ"ה מחטב כ"ה) רחוב של עיר אע"פ שבעט מחפללין בו דתעמית וצמטמות מפני שבעדן רב ורין צחי כנסיות מחלקן אותן, אין בו קדושה מפני שהוא עירא ונא מקבוע לחטב, וכן צחים והצרות שבעט מחקללין בהם לחטב אין בהם קדושה מפני שלא קבועו אותם לחטב בלבד אלא עירא מחפללין בהם כלדם שמתפלל בתוך ביתו כ"ל, וממה שכתב ימפני שלא קבועו אותם לחטב בלבד יש לרש"י דאף אם מחפללין שם כל יום מ"מ כיון שצותין שם גם תעמית אחר מלבד חטב טוב אין בו קדושה, וצ"ל מושב קוביית הרשב"א והר"ן אכא דגסיק בתיבול (כ"ו) ורימ בר יוסף מ"ט הוילי ובעט מחפללין בו דתעמית וצמטמות ורימנו הוילי לקראי בעלמא, והקשו דכל דתעמית מחפללין בכל יום שייש, וקובייתם לא קשיא אלא לרש"י ז"ל דמאש דלקראי בעלמא היינו שאינו תדיר, אבל ל"ל שיהא קבוע לחטב בלבד, אבל לכרמז"ם דנעינן גם שיהא קבוע לחטב בלבד לקימ, דכרתוב אינו קבוע לחטב בלבד ואינו קדוש אף אם מחפללין שם כל יום. [ושי

12) חידושי הריטב"א מסכת מגילה דף כו עמוד א

אבל חכמים אומרים הרחוב אין בו משום קדושה. יש לפרש אין בו לענין מכירתו ועליו דמיו משום קדושה. אבל הוא עצמו קדושה יש [בו] אפי' לרבנו בעודו מזומו לכו. שלא להשתין בו. ולא דמי להא דאמרין לקמן (כ"ז ב') מותר לאדם להשתין מים בתוך ד' אמות של תפלה. דשאני רתבה שהוא מזומו ומעותד לתפלה לפעמים אלא שהוא לזמן רחוק ולא קבע. הלכך אסור לנהוג בו בזיון בעודו עומד לענינו

13) ערוך השולחן אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנד סעיף א

בזמן הש"ס היו נוהגים שבתענית היו מתקבצים ברחוב של עיר והיו מתפללין שם ומ"מ אמרו חז"ל ברפ"ד דמגילה שאין בה קדושה כלל לפי שאין זה קביעות אלא דרך אקראי ועפ"ז כתבו הטור והש"ע זכר הדין בבתיים וחצרות שמתקבצים בהם להתפלל באקראי אין בהם שום קדושה ע"ש ועפ"ז כתב רבינו הב"ב בסעיף ב' דהשוכרים בית ומתפללין בו אין לו דין בהכ"נ עכ"ל ודקדק בדבריו לומר אין לו דין בהכ"נ ולא כתב אין בו שום קדושה כמקודם דהכא לאו משום אקראי הוא שהרי שוכרים לזמן לשנה או יותר אלא הטעם דאין בכחם לעשותו לבהכ"נ קבוע ולזה כתב דאין לו דין בהכ"נ כלומר קדושת בהכ"נ ודיני בהכ"נ אין עליו אבל מ"מ קדוש לשעתו שאין לעשות שם דבר

בזיון

14) שו"ת שו"ת נטן סימן כ'

ד) אלא שיש נטין חס ים לו דין ציבכרים ממע, דכרי חף למייד דרחוב יש בו קדושה מ"מ קדושתו פחותה ממל ציבכרים ודחתן במגילה (כו.) ציבכרים לא יקחו את כרחוב. חלום י"ל דכינו דוקא רחוב משום שאין מתפללין בו בקביעות אלא בתעניות ומעמדות. אבל רחוב שמתפללין בו בקביעות ממע נשומד לכך דינו כציבכרים נכל מעי. וכלא"כ כי הריטב"א מגילב עם דחף למייד דרחוב אין בו קדושה כינו רק לענין מכירתו אבל הוא עצמו קדושה יש בו וסבור לכונו בו בזיון בעודו עומד על ענינו. ומכש"כ כוחל המערבי שלא זכר ממנו שכינה משולם. ופי' מהרי"ם (ה"ב י"ד סי' ד') דהאר ציבכרים שמה כוחל שמתפללים עם הדיר כל זמן שמתקיים המקום נעשה קבע למגלמס ויש בו קדושה מייש. ודמיו מגיל (סי' ק"א סק"א). ומכל התשובה עם משמע דחף מקום שאינו מקורב שייך בו דין ציבכרים.

ג) ברם מלכ דכרי דינו כקבע לתפלה נגדה, שכרי כמקומות שנקבעו לתפלה לא נשנים בו דברים אחרים אלא תפלה נגדה, ולכ"כ יש בו קדושה. וחף שאינו מקורב מ"מ כ"ל דומיה דמקדש, שכרי גם כן כפיה לא היה מקורב כולו וכמשי' תוה"ט (מדות ס"א מ"א) ופי' תפליי עם. וכן במס' מדות (פ"ב מ"ב) וארבע לשכות היו וכו' ולא היו מקורות. ועיין פוסקים לכתובים אבות (פ"ב מ"ב) שכתבה שבעה כיה מגולה לשמש. וק"ל מקריבין חסי' שאין בית ומחילות לא מנכני, וכמשי' (פ"ו מציה כמחיר כ"ד סי'), ופי' מגיל (סי' תקס"א סק"ב).

15) רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה יד

כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידוש העזרה וירושלים לשעתו וקידושן לעתיד לבא. /השגת הראב"ד/ בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמ' אמרו דנפול מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד י"י לעולם כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת

ש"ת רדב"ז חלק ב סימן תרצא (16)

הדבר ברור שתחת הכיפה שם אבן השתיה בלי ספק הנקרא אצלם אלסכרא וא"ת דהא תנן אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתיה שמה גבוהה מעל הארץ ג' אצבעות ועליה הארון נתנו ועתה שאלנו את פיהם ואמרו שהיא גבוהה מקרקעית הכיפה ג' קומות ואנו רואין מבחוץ שעולים לכיפה במדרגות הרבה כבר כתבתי על זה בתשובה שקרקעית הבית חפרו אותו כמה פעמים לגלות היסודות ולכן הוא נמוך הרבה ממה שהיה מקודם תדע דהא תנן בכמה דוכתי שהר הבית היה גבוה מירושלם והשתא הדבר הוא להפך. עוד אמרו העכו"ם שיש תחת הכיפה מערה ושהמלכים הראשונים רצו לדעת מה היה שם ושלשלו בני אדם לתוכה ומתו וסגרו אותה ומלאוה עפר עד היום הזה אין אדם יודע מה יש שם וקרוב אצלי שנאמר להם או שמעו שהארון גנוז שמה ולפיכך היו חופרים אולי ימצאו אותו ולכן הושפל קרקעית הבית ונתגלה אבן השתיה. מ"מ אין ספק כי האבן הזאת אשר תחת הכיפה היא אבן השתיה אשר עליה היה הארון בבית קדש הקדשים לצד מערב. הילכך מי שעולה בעליות אשר לרוח מערב או הנכנס לראות מהפתח אשר לצד מערב צריך לשער שיהיה בינו לבין הכיפה יותר מאחד עשר אמה שכך היה בין כותל מערבי של העזרה לכותל ההיכל ועובי הכותל כי הכותלים נתקדשו. וכבר שמעתי על קצת חכמים שלא היו רוצין ליכנס בשוק אל קטאנון וזו חומרא יתירה כי אני שיערתי שיש משם עד הכיפה יותר מ"א אמה. מ"מ למדנו כי הכותל ההוא בעצמו היה כותל העזרה אשר לצד דרום

ש"ת צ"ץ אליעזר חלק י סימן א (17)

פוק חזי עד כמה התלבטו גדולי הדורות שלפנינו כדי לדחות טענת מעוררים של חכמי תורה שרצו לאסור אפילו העמידה ע"י הכותל המערבי מחשש שאולי הכותל הזה הוא כותל העזרה ונמצא שעומדים בשטח הר הבית ומהם שנטנו להסכים לדברי המעוררים ורק באו עלה להתיר מטעמים אחרים ומהם שבאמת הצריכו לטבול לקריין כדון הנכנס להר הבית, או שזוהרו בכלל מללכת, או שעמדו במרחק מה, אמנם בנוגע לכותל המערבי כבר נמנו וגמרו שאיננו מכותל העזרה כ"א כותל הר הבית. וכמו"כ התלבטו הגדולים בחדרה על אודות אם מותר להכניס ידים בחורים שבכותל בהיות וביאה במקצת שמה ביאה ועובי החומה כלפנים, ונחלקו בדעותיהם מהם שאסרו באמת מעשות זאת, ומהם שהתירו מנימוקים שונים. ומזה נבין שהא מעבר לחומת הכותל ולפנים היה הדבר פשוט בעיני כל הגאונים המ"ל שאסור ליכנס, וחייבים כרת כשנכנסים לפני ולפנים

ש"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן קיג (18A)

וכמדומני שבס' שאילת דוד להגאון ר"ד מקרלין מסתפק בהכותל איזה הוא. ואולי זהו טעם הגאון ר"ז מבריסק צ"ל שאמרו עליו שלא הלך אל כותל המערבי מחשש טומאה. אבל אני תמה כי מקום שמתפללין שם הוא ודאי קבלה מדורות רבותינו הראשונים שמותר לילך לשם ואיר שייר לחלוק עליהם

ש"ת יביע אומר חלק ה - יורה דעה סימן כז (18B)

ועכ"פ הם דינא שהדבר ברור להתיר לגשת לכותל המערבי אף למי שטומאה יוצאת מגופו. בלי טבילה. כאשר פשט המנהג, ומנהג ישראל תורה הוא. וכל המחמיר בזה להמנע מלגשת אל הכותל בגלל סיבת טומאה היוצאת מגופו אינו אלא מן המתמיהין. והשי"ת יבנה בית קדשנו ותפארתינו וארמונו על מכונו ישב אכ"ר

ש"ת רדב"ז חלק ב סימן תרמח (19)

לא אוכל לצייר שתהיה השכינה מצויה בזמן הזה בכותל מערבי בין טומאת העכו"ם ומה שארז"ל לא זזה שכינה מכותל מערבי דומה למה שאמרו שכינה במערב רוצה לומר במערבו של עולם וצד מערב נקרא כותל מערבי ומה שאמרו ז"ל לפיכך לא חרב כותל מערבי כדאיתא במדרש שיר השירים על פסוק הנה זה עומד אחר כתלנו לפי שכותלי בית המקדש מכוון כנגד עולם העליון וכותל מערבי מכוון כנגד השכינה ולכן לא חרב עד היום הזה

ש"ת ציץ אליעזר חלק י סימן א

20A

ובכאן מקום אתי להעיר על מעשים הנעשים בסמור ועל יד הכותל המערבי ממש בחפירות וכו', כי יש לזהר ולהזהיר שלא יבואו לנתוץ מאבני הכותל המערבי. ואין כוונתי משום חשש מעילה אלא כוונתי משום חשש עבירה על לאו דלא תעשון, וחילי דידי ממה שמצינו בשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' רס"ד שמבאר שעל כל דבר המקודש עוברים על לאו זה, וגם לרבות חומת ירושלים ומגדלותיה שנבנו משיירי הלשכה הפורץ מהם דבר עובר על לאו זה, וטורח על כן ליישב הא דמצינו בנחמיה שהי' שובר בשערי יושלים שהוא זה או משום דע"מ לתקן מותר, ושהנראה יותר דהוא מפני דכיון דבאו בה פריצים בבית ראשון נתחלל והותר לנתצו עיי"ש וא"כ בנוגע לכותל המערבי חוץ מה שהפעולות בה אינה ע"מ לתקן ואינה גם עומדת ליפול חלילה, הרי גם לפי התירוצי הב' של הח"ס לא יצאנו בזה, בדברנו מכו"מ. מידי פלוגתא של הר"ח והרמב"ן ועוד שנחלקו אם גם גוף הבית יצא לחולין כאשר באו בה פריצים, או רק הכלים והמזבח שהי' לו ג"כ דין כלי לזה אבל הבית גופו לא יצא לחולין, ובפרט לדעת הבית יצחק בחאו"ח סי' כ"ז שמבאר דגם לדעת הרמב"ן דס"ל שגוף הבית יצא לחולין מ"מ ע"כ צ"ל דמודה שתיכף כשהלכו הפריצים חזר קדושתו למקומו ע"ש. ועל אחת כמה שמצב מיוחד לכותל זה בהשארית קדושתה לשמים אם אמנם הכותל הזה שלפנינו הוא זה אשר בנהו דהע"ה, כפי שמוכח בב"ח שם או"ח סי' תקס"א בשם הליקוטים, וכך מקובל בפי הבריות מדור דור, ד"א שזהו מיסודותיו שירה להקמת הבניו עליו וכמו שמצינו להמהר"מ חאגיז ז"ל בקו' אלה מסעי שכותב דכותל זה לא נחרב מעולם יען הוא בנו ומיוסד על היסודות שבנה דוד שלא שלטה בהו יד האויב כלל וכו' וחזונו של העמודים ואבני כותל המערבי ג"כ בגבהו ורחבו ועוביו מוכיחות. אודות קושית הח"ס איך הי' נחמיה שובר בשערי ירושלים וכו', כתב לי ידידי הרה"ג החה"ש מוה"ר יוסף קאפח שליט"א בענין שבירת נחמיה בחומת ירושלים, כל אותו דיון רק לפי נוס' רש"י ופירושו, אבל לנוס' ראב"ע ורד"ק במכלול שבר בחומה בשין שמאלית, וכך פירש ראב"ע לשון סברא כלומר חושב ומעיין בחומות. ואף לגירסת רש"י בשין ימנית זכורני פירוש בשם רב האי גאון שאמנם דעתו לגרוס כרס"ג בשין שמאלית, אלא שאף אם נמצא ספרים בשין ימנית פירושה מענין תשבורת כלומר מודד בפרצות החומות כדי לחלקם בין בתי האבות לבנותם, אלא שלא יכולתי לזכור כעת היכן הוא פירושו של רב האי גאון, ובכל אופן הרי נוס' רוב הספרים שבידינו כיום בשין שמאלית עכ"פ בנוגע לכוה"מ לכל הדיעות ולכל הפירושים אסור לנתוץ מאבניו כנתבאר בפנים ובכלל יש מקום רב לדון שלא זאת בלבד כי אם גם זאת שכל הרחבה של הכוה"מ יש לה דין של קדושת ביהכ"נ. והרי אסור לסתור דבר בביהכ"נ אא"כ עושה ע"מ לבנות כנפסק באו"ח סי' קנ"ב

ש"ת ציץ אליעזר חלק י סימן ה

20B

אוסף לציין מה שראיתי עוד בספר פדה את אברהם (פלאגי) מערכת ב' אות ט"ו שכותב וז"ל: וזה חזיתי ואספרה להי"א סי' שמות ד"ג ע"ב במאמר דמעולם לא זזה שכינתא מכותל מערבי המעשה רב של הרב מהר"ח בן עטר שנתן לתלמידו כתב צוותא בכותל המערבי ונחמדנו לו מזונותיו עכ"ל. ואולי מכח זה הוא שנשתרבה המנהג בהרבה מבנ"י להטמין פתקאות - בקשות בחורי אבני הכותל. וממשיכים להחזיק במנהגם זה אע"פ שכמה מפקפקים לאסור הכנסת ידים בחורים. וכפי הנראה נפרץ כבר פעם הדבר הזה לקחת לסגולה מעפר שבין שפא ושפא שבכותל וחכמי הדור מתו על כך בחזקה עד שנשתקע הדבר ולא הוסיפו לעשות כזאת. ומפורש ראיתי שמזכיר מזה ח"א בירחון המאסף ש"ג ג"ג, דכותב שם ממנהג זה שנהגו הדיוסות מעצמם בלתי שאלה לחכם לחתור העפר שבין אבני הקודש מלמעלה ומלמטה ומן הצדדים עד שעשו את הכותל ככברה נקבים נקבים חלולים חלולים ונתפשט המנהג הזה עד שהתחילו לשבר מהאבנים ועשו בכותל פגומות גדולות כמין חלונות כאשר עינינו הרואות, והחכם שם צווח על זה ככרוכיא וכותב דאיכא בזה מדינא איסורא רבא מכמה טעמי. ומפרט וחולק: חדא אי אפי' אי נימא דהכותל הזה הוא מכותלי הר הבית אפ"ה אסור שאם אמרו אין מועלין בשירי הלשכה היינו דוקא בשוגג משום דלא ניתנה תורה למלאכי השרת יאמרו ליתנהו לנתוש ולנתוץ? ועוד דאפי' ביהכ"נ דעלמא ואפי' דחול' קי"ל דכל הנתוץ אבן ממנו עובר בלא תעשה, כ"ש בכותל המערבי שאין לנו מקום תפלה לרבים כמוהו, וכ"ש לפי משרד"ל במדרשים ובזוה"ק שלא זזה שכינה מכותל המערבי וא"כ הכותל הזה הוא כסא לשכינת עוזנו ואיכנה ירים איש את ידו לנתוש ולנתוץ

ש"ת ציץ אליעזר חלק י סימן א (20c)

כהשלמה להאמור למעלה אזכיר פירוש נפלא שמבאר הגאון ר' שלמה ז"ל מווילנא את הכתוב ביחזקאל ל"ג - כ"א: ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלים לאמר הוכתה העיר. והיא לו בספרו בנין שלמה בתיקונים והוספות סי' ל"ה. הוא עומד שם על קושי הכתוב דראוי להבין דהיאר אפשר דבמשך זמן רב כזה דהוא קרוב לחמשה חדשים. מט"ב עד ה' בטבת. לא נתוודע לבני הגולה דנחרב הבית והוכתה העיר ובפרט חורבן בהמ"ק בעו"ה דתיקפא מילתא טובא ובודאי היה לזה פרסום גדול בכל העולם והיאר לא נתוודע זה לבני הגולה אשר בבבל דאינה רחוקה מירושלים כ"כ, ובפרט דלפי הנראה מהכתובים דסוף ירמיה משמע דתיכף בשעת החורבן הגלה נבזראדן עם רב מיהודה לבבל והוא גלות צדקיהו הנזכר בגמ' ובמדרש איכה, וא"כ למה לא נתוודע להם מבני הגולה תיכף, ודוחק לומר דשהו הרבה בדרך ולא באו עדיין לבבל, ועוד תימא גדולה על לשון הכתוב דתולה השמועה על מה דהוכתה העיר ולא הזכיר מהא דנשרף בהמ"ק דהוא פורעניות יותר גדולה מחורבן העיר. ושקל לעיקר ונקט לטפל. והתמיהות המה חזקות ומפליאות לכן כתב הבעל בנין שלמה לבאר כוונת הכתוב בכזאת: דודאי כבר ידעו משריפת בית המקדש וחורבן ירושלים אבל לא ידעו רק דנחרב בהמ"ק ירושלים של מטה אבל סברו דבהמ"ק של מעלה וירושלים של מעלה עדיין הם עומדין במקומם וא"כ אין על מה להתאבל. וסברו שמהרה יחזור ויבנה כיון שבהמ"ק ירושלים של מעלה במקומן עומדין ושכינה ג"כ במקומה בירושלים של מעלה שהוא מכוון כנגד ירושלים של מטה. וא"כ כיון שהשכינה על מקומה אין זה חורבן כלל. והנה בתוס' על החומש פ' לך כתבו בשם הפרקי דר"א פרק כ"ז דפליט זה דהגיד ליחזקאל דהוכתה העיר הוא מיכאל השר הגדול והוא שר של ישראל וכמו דכתיב והנה מיכאל שרכם ולמה נקרא שמו פליט שפלטו הקב"ה מידו של סמאל וכת שלו. דבעת שהפיל הקב"ה לסמאל כת שלו אחז בכנפיו של מיכאל להפילו עמו ופלטו הקב"ה מידו וכו'. וא"כ י"ל דמיכאל הגיד ליחזקאל דהוכתה גם העיר של מעלה דזה דבר שאינו יודע רק מלאך. והיינו דהשכינה ג"כ בגלות וכמו דאמרין בתענית (ד' ה') דנשבע הקב"ה שלא יבוא בירושלים של מעלה עד שיבנה ירושלים של מטה. וזה הגיד ליחזקאל דשכינה ג"כ גלה ממקומה והוכתה העיר של מעלה וכו' והיא נקראת בשם עיר סתמא וכדכתיב בקורבן קדוש ולא אבוא בעיר, ואמרין בתענית שם דקאי על ירושלים של מעלה. ע"כ. ומסיים שם דהביאור הוא כפתור ופרח בלשון הכתוב. ומוסיף עוד לבאר עפ"י דמה שתקנו רבותינו אנשי כנה"ג לומר בתפלת י"ח וירושלים עירך ברחמים תשוב. קאי ג"כ על ירושלים שלמעלה שנשבע הקב"ה שלא יבוא בתוכה. ואנו מבקשים שישוב לתוכה. וזהו שכיונו לומר עירך ולא ירושלים עירנו והיינו שכיונו על ירושלים של מעלה. ועירך דייקא. וכוונת התפלה היא שכיון שישוב לירושלים עירו ממילא ע"כ יבנה ירושלים של מטה מתחלה. וזהו דמסיים ובנה אותה בקרוב בימינו עיי"ש. והפירוש הוא מפליא.

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כח עמוד ב

(21A)

ומכבדין אותן, ומרביצין אותן כדי שלא יעלו בהן עשבים. אמר רבי יהודה: אימתי - בישובן, אבל בחורבנן - מניחין אותן לעלות. עלו בהן עשבים - לא יתלוש. מפני עגמת נפש

(21B) ספר תל תלפיות

ת. אין לתלוש עשבים הגדלים בכותל המערבי⁴⁸.
48. הגר"ח זוננפלד.
במכתב ע"פ הגמרא במגילה (כת, ב) בית הכנסת שעלו בו עשבים אל יתלושם

(22) ספר תל תלפיות

ז. עדיף להתפלל בבנין בפנים מאשר ברחבה בחוץ⁶⁷.
67. הגר"ח קנייבסקי (במכתב).

ובתנאי דבי איתו רבא (פרק ל) דברים נפלאים ונוכחים ברבי נתן, שראה המקדש חרב וכוהל אחד עומד, אמר מה שיבנו של כוהל זה איל אחד אוי אראך מיד ושל טבעת אחת ובעצה בכוהל הוא והיתה הטבעת הולכת ובאה עד שראה את הקב"ה שהוא היה שוחה חוקק ועומד ומילל על חורבן בית המקדש ע"ש, דרי שאבנו הכוהל נעים מרוב פחד, רק בשינינו אי אפשר לראות, והרגיש הגיענוע בטבעת שהיגה שם, והיינו שנשים מרוב פחד מאלקינו יח"ש שמילל שם על חורבן בית קדשו, והיאך אפשר לשמוח ולרקוד בשעה ששכינת אלקינו יח"ש נגזר ממש בצער כ"כ, וגרמה שהדבר פשוט כל כך עד שהפוסקים לא מצאו צורך להזכירו. ובמק"א הבאתי שאפילו המקדש בכינוו, ושור ורקו בהר המית בעזרת נשים בשמחה עצומה עד ששאבו מות הקדוש, ולכן נקראת, שמחת בית השואבה, לא הניחו לשמות כל מי שירצה, רק גדולי חכמי ישראל וראשי ישיבות הסנהדרין החסידים הנקנים ואנשי מעשה וכו', ושאי העם כולן באין לראות ולשמע, וכמבואר להדיא

ובמק"א הבאתי שבצמח יש לפרש בפשיטות הסעם שמתן זצ"ל לא דקדק להחפיל אצל הכוהל, שאם מתפלל אצל הכוהל אינו רואה קרקע המקדש וקדשי קדשים רק הכוהל לבד, משא"כ לגג או מחלון ביתו ראה הקרקע או אירי מטעם קדוש הוא ועין בפרוש, כלי יקר על תורת פרשת לך לך (צ"ח) דברים נפלאים מענין זה, וכל המסתכל במקום קדוש הנהו מיד נתלבש רוח טהרה וקדושה, ומלך עליון ביפיו. תחילה עיניו, ובראייה לתוך סגי לאדם לקנות השלימות הוא במקום אשר קרא לו אברהם ה' יראה וקרי בית יראה הו"ו בליל ויראה הו"ו בצירי, כי כדרך שבא לראות כך בא ליראות, כי מיד בבואו שמה כשם שהשכינה רואה אותו כך הוא רואה השכינה, ומיד נעשה מושפע ומאצל הדבק בין שכינתו יח"ש מצד עולם הבא וכו', ותועלת רוחני זה לא יסור מורטו עד עולם, כי אף בזמן שבית המקדש שלמטה אינו בבנינה מ"מ הבית המקדש למעלה כנגזר נצווי לא יסור לעולם, ובכל זמן יורד ממנו השפע על זרע אברהם המקדש, ומאשר

238 פשוט מהלכות

פשוט המנהג להקל בזה בעיקר לעת שמחת החג, וכן בהתאסף עם רב במקהלות ברכו ה' 63 ובשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ראיתי מביאים שהתיר, אלא שהדגיש שהשמחה צריכה להיות באופן של זיגילו ב"רעה" כיאות למקום קדוש ונורא זה.

(ב) ובעיקר התפלה חיוס אצל כוהל המערבי, עיין בהם ספר"י (י"ד רל"ד) שמאריך בשבת ומעלת עיר הקודש המקדש, וע"ש שמביא מהמקובל בעל, הסד לאברהם" הולך ותיקע רזב מלמטה נגד כל ארץ ישראל, וקצר למעלה נגד ירושלים וכוה"ר במקום המקדש, ושערי שמים שם פתוחים ע"ש היטב, וכבר נהנו מהירות לשמור שם הפלות ותחוננים לברא יח"ש, ומ"מ גאון ישראל היה הגה"ק הגרי"ל דסקין זצ"ל אי שמוקם דירתו סמוך, מעולם לא הלך להתפלל בכוהל המערבי, ולא מפני השש דשם מקום המקדש, והכוהל דעורה ולא דהר הנית (וכמבואר בהחכמת אדם"), שהלוא תלמידיו ומקורביו הלכו ואדריבא בספר, משכנות לאביר יעקב" מביא עדות נאמנה שמתן זצ"ל שמע השמועה משמ כאלו אמר שהכוהל אינו קדוש, וזה אינו כוהל המערבי, וע"ן מביא שם שמתן זצ"ל צעק ואמר, מה אעשה לאפיקורסים המפקקים ומכחישים את כל התורה והנראה כוננו שאין לנו היום לסקפס בדבר המקובל, כדרך האפיקורסים שמפקקים ומתרתים אחרי כל מנהג ומנהג בישראל, רק מאחר שמקובל אצלנו שזהו אבני הכוהל בודאי שכן הוא, ומסתברא נמי למי זה דמאור שלפי המקובל הם מהר הבית ולא מעורה, שאי מעורה וממך לכוהל בקדושת הר הבית, הלאו אסור שם לטמאים ולנשים גוהו ופולטות ובמנעלים, וע"כ שם כוהל דהר הבית ושרי שם בכל אלו, ובפרט היום דתעלה לנו שריד הכוהל לכל ארכו בודאי אי אפשר לקיים שזהו ועדה אחת עשרה

ומגדול אחד זצ"ל שזכה עוד לשמשו ואחר כך תלמידיו שמענו עוד לפני הרבה שנים שהעיד, שאצל תלמידיו מרן זצ"ל מקובל שגומז ולא הלך, שפחד ויכשיניע למקום, מרוב התרגשות אצל להתעלה, ולעיתים הכופות הסתכל שם מחלונו וילגו מעיניו דמעות, ובמקום הכוהל ממש רעה אחרונה והיה אצלו בפיסקא גש ממש, ומה עוד יש מספרים דכשבא ארצה היה פסם בדרך לכוהל, אבל בדרך נתעורר והתרגש מאד ואמר, מה גורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים, ועכשיו השכינה הקדושה בגלות ובצער וכוה"ר ומיילת, ומרוב בכיות דמעות זריגיש ברע חזר לאתרוו, ומעולם לא ביקר מאז הכוהל המערבי וכדאי לעיין את זה, דמוק חיי מה בין דור קדמא להמבא אצלנו היום בעו"ה, שאצל הגאון וקדוש רבי יושע ליב דסקין זצ"ל שגד סמוך למקום המקדש, ולעיתים הכופות הסתכל במקום קדוש זה, ומ"מ מרוב צער שירגיש בכוהל המערבי ממש, השש לבקר שם לעולם אפילו בשבת ויום טוב כמ"ש, וכן בשעתו כשרצו לשפץ ולחקן רחבת הכוהל (כמו שעשו היום), צעק הגאון רבי יוסף חיים זונגפלד זצ"ל שאין רצונם בכך, דדומה להא דאיחא במגילה (כה) שבתו כנסיות בתרבונו מנהיגם אתם שיעלו בהם עשבים ולא יחלשו מפני עגמת גש שיצטער בזה טפי ע"ש, וכ"ש מקום הנה שאם הרב מצטערין טפי, וכבר העלו גדולי הדורות זצ"ל שצריך להתמנהג שמה קאלו מחו מוטל לפניו ממש, וצריך להרבות שם בצער להשתתף בצער השכינה

ואני מצייין כל זה שבזמן האחרון מצוי לראות חסידים ובני הישיבות למאות ואלפים ממש שרים ותיקנים בחילולא ובשמחה ברחבת כוהל המערבי מדי שבת בשבת, ואפילו לעתים נמי תהול, ולע"ז שם היה כמה דמעות דשמחה שם שלא במקומו ולא ייראה הרב ושם, ולכן העבדוה דשמחה שם שלא במקומו ולא ייראה, והעיקר לעמוד דום ולשפוך שם לבבו בתפלות ותחנונים לאלקינו יח"ש, ומעת החורבן שפכנו שם נהלי דמעות, בבכיות דמעות על חורבן בית המקדש, ובתפלות ותחנונים לרחמי שמים על בית ישראל, ועכשיו ששון וגיל במקומו, ונראה שאפילו לשם מצוה כל יראה וכל ימצא שמחה שירה וריקוד. היום במקום קדוש ונורא כזה וכמו שיבואר, ואם דברים אלו נעשים בבתי מדרשות, לא נעשה כן ברחבת הכוהל שנתקדשה אצלנו כמול השכינה ממש.